

Tampereen seurakuntayhtymän ympäristöohjelma 2018- 2022

Yhteinen kirkkoneuvosto on 19.4.2018 pitämässään kokouksessa hyväksynyt tämän ympäristöohjelman vuosiksi 2018-2022.

Ympäristöohjelman allaoleva lukujen numerointi noudattaa ympäristödiplomin käsikirjan numerointia ja loppuun on lisätty omaksi luvukseen viestintä ja tiedottaminen. Tästä johtuen allaoleva numerointi alkaa kohdasta 3.

SISÄLTÖ

3. YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄ.....	2
4. TOIMINTA JA TALOUS.....	3
5. YMPÄRISTÖKASVATUS.....	5
6. JÄTEHUOLTO.....	6
7. SIIVOUS.....	7
8. ENERGIA JA RAKENTAMINEN.....	8
9. RUOKA JA KEITTIÖT.....	9
10. TOIMISTOT.....	10
11. HAUTAUSMAAT JA VIHERALUEET	11
12. LEIRI- JA KURSSIKESKUKSET	12
13. METSÄT	13
14. LIIKENNE	14
15. VIESTINTÄ JA TIEDOTTAMINEN.....	14

JOHDANTO

Tampereen seurakuntayhtymällä on voimassa oleva kirkon ympäristödiplomi vuoteen 2019 asti. Ensimmäinen ympäristödiplomi on myönnetty vuonna 2002, ja diplomi on uusittu vuosina 2006 ja 2015.

Ympäristöohjelman tavoitteiden ja toimenpiteiden asettelu pohjana on seurakuntayhtymässä vuonna 2014 tehty ympäristökatselmus.

Ohjelma koostuu toimenpiteistä, joille on asetettu vastuuhenkilöt ja toteuttamisaikataulu. Tavoitteiden toteutumista seurataan vuosittain. Ympäristöohjelmaan kirjattavat tavoitteet ovat realistisesti toteutettavissa olevia johtoajatuksia, jotka ohjaavat päätöksentekoa ja käytännön toimintaa. Näihin tavoitteisiin tulee määrätietoisesti pyrkiä konkreettisilla toimenpiteillä.

Ympäristöohjelman toteuttaminen vaatii päätöksentekijöiltä konkreettista toimintataloudellista vaihtoehtojen vertailua, joka myös dokumentoidaan päätöksenteon tueksi. Mikäli vertailu osoittaa, että harkittavissa olevien vaihtoehtojen välillä ei ole merkittävää taloudellista, teknillistä eikä toiminnallista eroa, valintapäätöksen valinta-argumenttina tulee käyttää ympäristöohjelman sisällön parhaiten toteuttavaa vaihtoehtoa.

Ympäristötoimikunnalta pyydetään asiantuntijakannanotot päätösvalmistelun yhteydessä, kun päätökseen sisältyy merkittäviä ympäristövaikutuksia. Näitä ovat esimerkiksi sähkö- ja lämpöenergiasopimusten uusiminen ja kilpailutus, kiinteistöjen lämmitysenergiavalinnat sekä rakennus- ja maankäyttöpäätökset.

Jumalan antamasta maailmasta huolehtiminen on tehtävämme. Haluamme kantaa vastuuta luomakunnan ja ympäristön tilasta ja tulevaisuudesta.

Voimassaolevissa strategisissa linjauksissamme todetaan, että tamperelainen kohtaa Jumalan luonnossa, jossa Luoja jakaa lahjojaan ja vetoaa vastuuseemme.

Haluamme haastaa kaikki työntekijät, luottamushenkilöt, seurakuntalaiset ja asiasta kiinnostuneet tamperelaiset mukaan ympäristöohjelman toteuttamiseen, toimimaan kirkon ympäristödiplomin mukaisesti ja ympäristöajattelun juurruttamiseen osaksi arkeamme ja pyhäämme. Jokainen meistä voi tehdä pieniä tekoja ja valintoja ympäristön hyväksi joka päivä.

3. YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄ

Ympäristöjärjestelmän tehtävä on tukea järjestelmällistä ja pitkäjänteistä ympäristötyötä. Tampereen seurakuntayhtymän ympäristöjärjestelmän ensisijaisia toimijoita ovat seurakuntiin ja yksiköihin nimetyt ympäristövastaavat ja yhteisen kirkkoneuvoston asettama ympäristötoimikunta. Ympäristöohjelman noudattaminen kuuluu kaikille seurakuntien toimijoille.

Ympäristöjärjestelmän toimivuutta parannetaan laatimalla sille selkeä kuvaus. Järjestelmän kuvaus kattaa mm. ympäristötyön seurannan, raportoinnin, yksiköiden ympäristövastaavien tehtävänkuvaukset, sisäiset auditoinnit ja johdon katselmuksat.

Johdon, luottamushenkilöiden ja henkilöstön ympäristömyönteisyyttä ja sitoutumista ympäristöasiaan pyritään edistämään tiedottamalla ja järjestämällä tapahtumia ja koulutusta.

Vuosittain järjestettävässä joulukahvitilaisuudessa ympäristöasia nostetaan esiin palkitseamalla kuluneen vuoden Ympäristön Ystävät.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Ympäristöjärjestelmän toimivuus paranee	Laaditaan ympäristöjärjestelmälle tiivis kuvaus.	2018	Ympäristötoimikunta
	Pidetään vuosittain johdon ympäristökatselmus.	2018-	Hallintopäällikkö
	Jokaisessa seurakunnassa ja työyksikössä on vähintään yksi ympäristövastaava ja ainakin isommissa työyksiköissä mielellään moniammatillinen ympäristötyöryhmä.	Jatkuva	Johtoryhmä
	Ympäristövastaaville järjestetään tapaamisia ja koulutusta.	Jatkuva	Ympäristötoimikunta
	Päivitetään ympäristöasioiden sähköistä arkistoa Arkissa.	Jatkuva	Ympäristötoimikunta ja viestintäpalvelut
	Toimintakertomuksen laadinnan yhteydessä kootaan ympäristöasioiden vuosiraportti, johon liitetään ympäristötavoitteiden toteutuminen edellisellä kaudella ja raportit energiankulutuksesta, vedenkäytöstä ja jätemääristä sekä suunnitelma tulevista toimenpiteistä.	Jatkuva	Ympäristötoimikunta
	Tieto ympäristöjärjestelmästä on saatavilla Arkista.	Vuosittain	Kaikki seurakunnat ja yksiköt ja ympäristötoimikunta
Ympäristötietouden lisääminen seurakuntayhtymässä	Tulokaskoulutukseen 10-15 minuutin mittainen esittely ympäristöasioista.	vuosittain	Ympäristötoimikunta henkilöstöpäällikkö
	Jokaiseen neljän vuoden välein järjestettävään henkilöstöpäivään sisällytetään myös ympäristöasiaa.	säännöllisesti	Ympäristötoimikunta henkilöstöpäällikkö
	Valitaan Ympäristön Ystävät. Samassa yhteydessä on mahdollista tuoda esiin muutakin ympäristöasiaa.	vuosittain	Ympäristötoimikunta
Ympäristödiplomin uusiminen vuonna 2019-2020	Sisäinen ympäristökatselmus.	2020	Ympäristötoimikunta
	Laaditaan ympäristöohjelma 2023-2026.	2022	Ympäristötoimikunta
	Sisäinen väliauditointi	2022	Ympäristötoimikunta

4. TOIMINTA JA TALOUS

Toiminta- ja taloussuunnitelmissa kukin yksikkö esittää vuosittain yhden ympäristötavoitteen ja raportoi sen toteutumisesta. Mitä konkreettisemmiksi tavoitteet muuttuvat sitä helpompi niihin on sitoutua ja samalla toteutumisen seuranta helpottuu.

Ympäristönäkökohdan sisältävää hankintaohjetta on päivitetty 23.11.2017. Tavoitteena on päästä käytäntöön, jossa jokainen hankkija ottaa huomioon tekemiensä hankintojen ympäristövaikutukset ja pyrkii negatiivisten ympäristövaikutusten pienentämiseen. Tarjouskilpailujen yhdeksi valintakriteeriksi tullaan asettamaan aina kun se on mahdollista ympäristöominaisuudet, kuten vähäinen energiankulutus, kierrätettävyys tai varaosien saatavuus. Myös ostopalveluna hankittavista tuotteista pyydetään ympäristöselvitys.

Noin puolet seurakuntayhtymän sijoitusomaisuudesta on asunto-osakeyhtiöissä, kiinteistöosakeyhtiöissä ja sijoituskiinteistöissä (kirjanpitoarvoin) ja puolet rahoitusarvopapereissa mukaan luettuna hautainhoitorahasto. Sijoitustoiminnassa noudatetaan kirkon vastuullisen sijoittamisen ohjeita. Seurakuntayhtymän kilpailuttamat varainhoitajat ovat saaneet ne käyttöönsä ja luvanneet toimia niiden mukaan. Heiltä edellytetään myös YK:n vastuullisen sijoittamisen periaatteiden (UN PRI) allekirjoittamista. Sijoitussuunnitelmasta ja varainhoitajien valinnasta päättää yhteinen kirkkoneuvosto. Varainhoidon järjestämisestä, sijoitustoiminnan suunnittelusta, varainhoitajien toiminnan valvomisesta ja markkinariskiä koskevista arvioista vastaa sijoitussuunnitelman mukaisesti kehitysjohtaja yhteistyössä talouspäällikön kanssa. Sijoittamisesta päättävät (mukaanlukien allokaatiopäätökset sovittujen rajojen puitteissa) varainhoitajat varainhoitosopimusten puitteissa. Sijoitustoiminnasta raportoidaan kolmannesvuosittain yhteiselle kirkkoneuvostolle Verotuloista ohjataan vuosittain 3 % lähetystyöhön ja kansainväliseen diakoniaan. Tämä tukee kestävän kehityksen toteutumista maailmanlaajuisesti.

Jotta koko organisaation ympäristötyötä ja sen kehittymistä olisi mahdollista seurata vuositason tasolla, tarvitaan ympäristöindikaattoreita, jotka kuvastavat ympäristönsuojeluun liittyviä valintoja. Ympäristöindikaattoreiksi valitaan yksiköissä tapauskohtaisesti harkiten sähkön, lämmön ja veden ominaiskulutukset kiinteistöryhmittäin hyvät sisäilmaolot säilyttäen sekä virkamatka-ajojen määrä yksityisautolla.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Hankinnoissa huomioidaan ympäristövaikutukset	Tarjouspyyntöihin ja hankintailmoituksiin lisätään ympäristökriteerit laadullisten tekijöiden alle aina kun se on mahdollista.	2018-	Hankinnoista vastuulliset henkilöt, hallintopäällikkö
	Hankintoja tekeville järjestetään tarvittaessa koulutusta hankintoihin liittyvistä ympäristöasioista.	Jatkuva	Ympäristötoimikunta
	Ympäristömerkittyjen ja Reilun kaupan tuotteiden osuuden lisääminen.	Jatkuva	Kaikki seurakunnat ja yksiköt
Ympäristötyön seuranta	Ympäristöindikaattoreita ja niiden käyttöä sekä raportointia kehitetään. Lisäksi indikaattoreille asetetaan tavoitteet.	Jatkuva	Ympäristötoimikunta, energiavastaava, kiinteistöpalvelut (talouspäällikkö, hankintasihiteeri)

5. YMPÄRISTÖKASVATUS

Seurakunnan arjessa ja eri työaloilla toteutettavalla ympäristökasvatuksella kannustetaan johtoa, työntekijöitä ja kaiken ikäisiä seurakuntalaisia ympäristövastuulliseen ja kohtuulliseen elämäntapaan. Käytännön ohjeita on koottu *Tampereen seurakuntien ympäristöoppaaseen*. Opasta jaetaan työntekijöille ja sitä käytetään rippikoululeireillä. Jumalanpalveluselämässä ympäristöasiat ovat erityisesti esillä vuosittain vietettävänä luomakunnan sunnuntaina, metsäkirkoissa ja ulkona pidettävissä hartauksissa. Rippikoulutyöhön ja muuhun kasvatustoimintaan on keväällä 2018 laadittu työntekijöiden avuksi ympäristöaiheisia oppituntirunkoja. Ympäristötoimikunta on ostanut kasvatuksen tiimien käyttöön ympäristöahdistuksesta ja toivosta kertovaa kirjallisuutta.

Vuonna 2018 päivitetään Tampereen seurakuntien ympäristökasvatussuunnitelma. Seurakunnat ja yksiköt voivat tehdä myös paikallisesti omat, niiden toimintaan parhaiten palvelevat suunnitelmat. Hyvä pohja suunnitelmille on vuonna 2007 laadittu *Tampereen seurakuntayhtymän ympäristökasvatusohjelma*, jossa ympäristökasvatusta käsitellään teemojen *tieto, tunne ja toiminta* avulla ja johon on otettu mukaan kaikki ikäkaudet lapsuudesta aikuisuuteen. Kaikille avointa ympäristökasvatusta tukee PyhiinvaellusTampere, joka tarjoaa lukuisia kävelyreittejä eri puolella Tamperetta. Tämä rohkaisee kaupunkilaisia ja matkailijoita löytämään luontoympäristöä läheltä. Reittejä voi kulkea älypuhelimien avulla silloin, kun itse haluaa.

Seurakuntayhtymä tekee yhteistyötä Tampereen kaupungin ja muiden paikallisten ympäristötoimijoiden kanssa ja on mukana monissa Tampereella toteutettavissa ympäristötapahtumissa.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Ympäristökasvatus seurakunnissa ja työyksiköissä	Päivitetään Tampereen seurakuntien ympäristökasvatussuunnitelma.	2018	Ympäristötoimikunta ja kasvatuksen asiantuntijat
	Vietetään luomakunnan sunnuntaita kaikissa seurakunnissa.	vuosittain	Kirkkoherrat
	Osallistutaan Vihreän viikon toteuttamiseen.	vuosittain	Ympäristötoimikunta
	Jaetaan ympäristöopasta ja luontokäskyjä erityisesti uusille työntekijöille.	vuosittain	Ympäristötoimikunta
	Käytetään ympäristöasioiden vuosikelloa.	jatkuva	Toiminnalliset yksiköt
Ympäristökoulutus	Ympäristötoimikunnan ja ympäristöasioista kiinnostuneiden tutustumis- ja koulutuskäynnit paikallisseurakuntiin ja tarpeen mukaan myös eri työyksiköihin tai muihin kiinnostaviin ympäristökohteisiin.	jatkuva	Ympäristötoimikunta

Yhteistyö	Toimitaan ympäristöasioiden hyväksi eri ympäristötoimijoiden kanssa, esim. Ekokumppanit ja Pyy ry	jatkuva	Ympäristötoimikunta
-----------	---	---------	---------------------

6. JÄTEHUOLTO

Koko yhtymän kattava jätehuoltoselvitys on tehty vuonna 2011. Jätehuoltosuunnitelma on vuodelta 2013.

Jätehuoltoselvityksen esiin tuomia puutteita on jo osin korjattu. Isosaaren leirikeskukseen ulkohuussien makille on rakennettu kompostointikenttä, eikä makista enää aiheudu ravinnevalumia vesistöön.

Pättinniemessä ja Isosaassa on lopetettu Tampereen kaupungin jätehuoltomääräysten kieltämä pahvi- ja paperijätteen poltto. Rajalassa poltto voi jatkua, sillä siihen on saatu lupa Ikaalisten kaupungilta. Muissa kiinteistöissä ilmenneitä puutteita ryhdytään korjaamaan viimeistään jätehuoltosuunnitelman valmistuttua.

Vaarallisille jätteille on nimetty vastuuhenkilö, jonka tehtäviin kuuluu työntekijöiden ohjeistaminen toimimaan oikein vaarallisten jätteiden kanssa. Hautausmailla on jäteasiat kompostoituvalla ja sekajätteelle ja lisäksi sesonkiaikoina kynttilämuovit ja metallikannet kerätään erikseen.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Jättemäärän vähentäminen	Vältetään moninkertaisesti pakattuja ja yksittäispakattuja tuotteita.	jatkuva	Kaikki työntekijät
	Vältetään tietoisesti kertakäyttötuotteita.	jatkuva	Kaikki työntekijät
	Tyhjennetään varastot ennen uusien tilausten ja hankintojen tekemistä.	jatkuva	Kaikki työntekijät
	Seurataan vuosittain syntyvän kaatopaikkajätteen määrän kehitystä jätehuoltosuunnitelmassa kuvatulla tavalla. (On yksi diplomin minimivaatimus.)	vuosittain	Tekninen isännöitsijä/kiinteistötoimessa vastaava henkilö
Jätelajittelun tehostaminen	Korjataan jätehuoltoselvityksessä ilmenneet puutteet kohteissa: Aleksanterin kirkko, Härmälän kirkko, Kalevan kirkko, Tuomiokirkko sekä Järvensivun, Kalkun ja Messukylän seurakuntatalot.	jatkuva	Kiinteistöpalvelut/kiinteistötoimessa vastaava henkilö
	Varmistetaan että kaikissa sisätiloissa on riittävästi jätteiden lajitteluastioita.	jatkuva	Tekninen isännöitsijä, siivoustyönjohtaja, vahtimestarit

	Suunnitellaan ja toteutetaan toimiva jätelajittelu kaikkiin varhaiskasvatuksen työpisteisiin. Kasvatuksellista syistä lajittelu on hyvä järjestää niillekin jättejakeille, joiden määrät eivät ylitä jätehuoltomääräyksissä olevia rajoja. Pienissä toimipisteissä lajitellut jätteet voi toimittaa sisäisin kuljetuksin isojen paikkojen jäteastioihin.	jatkuva	Johtavat varhaiskasvatuksen ohjaajat, tekninen isännöitsijä, siivoustyönjohtaja
	Tarkistetaan, että kaikki sisällä ja ulkona olevat jäteastiat on nimetty selvästi ja että ajantasaiset jätteiden lajitteluohjeet ovat kaikkien nähtävillä.	jatkuva	Tekninen isännöitsijä/kiinteistötoimessa jätehuollosta vastaava henkilö, leiri- ja kurssikeskusten johtava esimies
	Luodaan selkeät käytännöt lajitellun jätteen eteenpäin toimittamisesta (kuka, mihin, milloin ja miten).	jatkuva/ ylläpidettävä	Tekninen isännöitsijä, siivoustyönjohtaja, leiri- ja kurssikeskusten johtava esimies

7. SIIVOUS

Seurakuntayhtymällä on ollut siivoustyönjohtaja vuodesta 2006 lähtien, mikä on auttanut ratkaisevasti siivoustyön yhtenäistämässä ja hyvien ympäristökäytäntöjen luomisessa. Hankinnat on keskitetty ja tuotteet toimitetaan pari kertaa vuodessa suoraan toimipaikkoihin. Hankinnoissa suositaan ympäristömerkkityjä tuotteita.

Siivousaineet- ja välineet sekä pehmapaperit hankitaan 1.1.2018 alkaen Kuntahankintojen kautta. Keväällä 2018 aloitetaan seurakuntayhtymän kohteiden siivouksen ja ulko- ja sisätilojen sekä vahtimestarityön mitoitukset. Samalla päivitetään siivoustyöohjeet.

Tilojen hyvällä ja tarpeen mukaisella ylläpitosiivouksella pyritään siihen, että perussiivouksia tarvitaan mahdollisimman harvoin. Siivousaineiden oikeaan annostukseen kiinnitetään huomiota ja useimmissa kohteissa käytetään valmiiksi nihkeytettyjä siivousliinoja.

Kiinteistöpalvelut käyttää siivoustyössä osittain myös Martinus-säätiön palveluja.

Martinuspalvelut on yhteiskunnallinen yritys, joka työllistää mm. työttömiä henkilöitä.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Yhteiskuntavastuu	Kiinteistöpalvelut hyödyntää siivoustyössä Martinus-säätiön palveluja.	jatkuvasti	Siivoustyönjohtaja
Ympäristökoulutus	Tiedotetaan intranetissä mahdollisuudesta hankkia ympäristöalan koulutusta työn ohella (esimerkiksi SYKLIn järjestämä ympäristöhuollon	jatkuvasti	Siivoustyönjohtaja, ympäristötoimikunta

	ammattitutkinto oppisopimuskoulutuksena).		
--	---	--	--

8. ENERGIA JA RAKENTAMINEN

Kaikkia kiinteistöjä koskeva kiinteistöstrategia on tehty vuonna 2016. Kiinteistöjen määrää vähennetään ja joistain tiloista on jo luovuttu. Tilojen käytössä pyritään käyttöasteen nostoon mm. tilojen monikäyttöisyyttä lisäämällä.

Lähes kaikissa kiinteistöissä on tehty LVI-kuntoarviot ja niiden pohjalta on laadittu pitkän tähtäimen suunnitelma, jossa on määritelty kiinteistöjen saneerausjärjestys. Peruskorjausten myötä kiinteistöjen kulutusseuranta siirretään automaation piiriin. Lämmityskaudella 2011-2012 päivitettiin LVI-kuntoarviot viidessätoista eniten energiaa kuluttavassa kiinteistössä ja neljässä kiinteistössä on suoritettu energiataloudellinen selvitys. Lisäksi yhteen kiinteistöön on tehty syksyllä 2011 kuntoarvio ostopalveluna.

Energian ja veden kulutusta seurataan säännöllisesti sähköisessä huoltokirjassa (Haahtela). Seuranta itsessään sujuu, mutta kulutukselle on tarpeen asettaa tavoitteet sekä laatia luettelo keinoista, joilla energian ja veden kulutusta saa vähennettyä.

Yhteistyö kaupungin ja muiden alueen toimijoiden kanssa toimii hyvin energia-asioissa.

Seurakuntayhtymä on mukana Tampereen Sähkölaitoksen luotsaamassa kysyntäjousto –pilottiprojektissa, jossa pyritään tasamaan kaukolämmön tehohiippuja. Kiinteistöpalvelut käyttää energia-asioissa apuna myös ulkopuolista asiantuntijaa (Energia Oy).

Vuodesta 2016 alkaen investointiohjelmassa on varattu vuosittainen 200.000 euron määräraha energiatehokkuuden parantamiseen.

Aitolahden kirkko on siirtynyt öljylämmityksestä käyttämään kaukolämpöä vuonna 2015. Ilkon kurssikeskus siirtyi öljystä kaukolämpöön vuonna 2013. Vuonna 2017 Lamminpään kappelille rakennettiin maalämpöjärjestelmä aiemman suoran sähkölämmityksen tilalle. Tilojen lämmönjako tapahtuu nykyisin pääsääntöisesti kiertoilman välityksellä.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Energiatehokkuuden huomiointi kiinteistön koko elinkaaren ajan	Työstetään malli miten ympäristönäkökulma huomioidaan rakennus- ja peruskorjaushankkeissa.	Alkaen 2018	Kiinteistöpäällikkö
Energiankulutuksen vähentäminen	Raportoidaan sähkön, lämmön ja veden kulutuksesta vuosittain yhteiselle kirkkoneuvostolle.	vuosittain	Kiinteistöpäällikkö
Ympäristökoulutus	Järjestetään henkilökunnalle energiansäästökoulutusta esimerkiksi Energiansäästöviikolla.	jatkuva	Kiinteistöpäällikkö

	Kaksi kertaa vuodessa oleviin vahtimestareiden tapaamisiin otetaan mukaan ympäristöasioita.	jatkuva	Kiinteistöpäällikkö
--	---	---------	---------------------

9. RUOKA JA KEITTIÖT

Suurin osa seurakuntayhtymän elintarvikehankinnoista tehdään leirikeskuksissa. Elintarvikkeiden valinnoilla on suora vaikutus seurakuntayhtymän ympäristökuorman suuruuteen. Se, mitä ruokaa tarjotaan ja miten, on myös ympäristökasvatustyötä. Torpalla, Ilkossa, uudessa keskuksessa Aitoniemessä (ent. Diabeteskeskus) sekä muutamalla seurakuntatalolla ruoka valmistetaan itse.

Hankinnoissa pyritään suosimaan lähialueen tuottajia. Ruokahävikki on pystytty pitämään melko pienenä ammattitaitoisen keittiöhenkilökunnan ja ostopalveluihin siirtymisen ansiosta. Seurakunnissa ja yhteisten tehtävien yksiköissä käytetään jonkin verran Reilun kaupan tuotteita. Kurssikeskuksissa pyritään käyttämään tukuista löytyviä Reilun kaupan tuotteita. Johtoryhmä on tehnyt vuonna 2010 päätöksen, jonka mukaan seurakuntayhtymässä tarjottava kahvi on Reilun kaupan kahvia. Seurakuntia rohkaistaan hakemaan Reilun kaupan arvonimeä.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Lisätään kasvisruoan osuutta	Jokaisen rippileirin aikana pidetään yksi kasvisruokapäivä. Mahdollisuuksien mukaan näin toimitaan myös muilla leireillä.	2018 alkaen jatkuva	Leiri- ja kurssikeskusten johtava esimies ja emännät
Käytetään lähialueen tuotteita	Hankinnoissa suositaan kotimaisia ja lähialueen tuotteita.	jatkuva	Emännät
Ympäristöasioiden huomioiminen elintarvikkeiden kilpailutuksessa	Leirikeskusten ja seurakuntien ruokaloiden ruokapalvelujen tuottajien kilpailuttamisessa otetaan huomioon ympäristöasiat hankintalain puitteissa. Mukaan liitetään maininta, että seurakuntayhtymässä käytetään vain Reilun kaupan kahvia.	2018-	Leiri- ja kurssikeskusten johtava esimies ja emännät
Lisätään työntekijöiden ympäristöosaamista	Kannustetaan keittiöhenkilökuntaa ympäristöpassin hankkimiseen	2018-	Leiri- ja kurssikeskusten johtava esimies, ympäristötoimikunta
Lisätään Reilun kaupan tuotteiden käyttöä	Hankitaan vain Reilun kaupan kahvia ja mahdollisuuksien mukaan myös Reilun kaupan teetä ja muita tuotteita.	2018-	Paikallisseurakunnat ja kaikki työyksiköt

Ympäristökasvatus	Tarjolla olevista lähi- ja luomutuotteista sekä Reilun kaupan tuotteista kerrotaan esimerkiksi pöytäesittein.	2018-	Kurssikeskusten lähiesimiehet ja emännät
-------------------	---	-------	--

10. TOIMISTOT

Toimistotiloja on lähes jokaisessa kiinteistössä. Suurin toimistokokonaisuus on Seurakuntien talo.

Tietohallintoyksikkö seuraa GreenIT:n kehittymistä ja ottaa sieltä toimintaan ja kehittämiseen parhaita käytäntöjä ja laiteinnovaatioita. Työasemaympäristöä kehitetään siihen suuntaan, että kokouksia voidaan järjestää ns. virtuaalikokouksina ja läsnäolo ei fyysisesti ole tarpeellista. Tällöin on mahdollista säästää aikaa, matkakustannuksia ja energiaa. Kokousmateriaali pyritään toimittamaan ensisijaisesti sähköisenä. Jo käytössä olevia sähköisiä toimintoja ovat ostolaskujen kierrätys, tilojen varausohjelma ja netin kautta toimiva rippikoulu- ja kerhoilmoittautuminen. Käytössä on kirkon yhteinen matkalasku- ja kulunhallintaohjelma (Kipa). Sähköinen laskutus onnistuu pienimuotoisesti ja rajallisesti Kipan kautta. Sähköisen laskutuksen mahdollistavan ohjelmiston hankinta on suunnitteilla.

Luottamuselimet käyttävät jatkossa uutta asianhallintaohjelmaa, jossa on ominaisuutena sähköinen kokoustaminen. Luottamushenkilöille hankitaan soveltuvat päätelaitteet, jolloin paperin tulostamisen tarve vähenee.

Toimistojen laitehankinnat on keskitetty IT-aluekeskukseen, joka on ottanut huomioon ympäristövaatimukset kilpailutuksessa. Tietokoneiden vaihtoväliä on pidennetty neljästä vuodesta viiteen ja puhelinten vaihtoväliä kahdesta neljään vuoteen.

Paperin ja energian kulutusta pyritään pienentämään opastamalla työntekijöitä tietokoneen ja sen oheislaitteiden käytössä sekä tilojen valaistuksessa. Tulostukset kannattaa keskittää suuriin ja tehokkaisiin monitoimilaitteisiin – tämä on yleisimmin myös kustannustehokkain vaihtoehto. Tulostukset kannattaa tulostaa mustavalkotulosteina kaikissa niissä tapauksissa, joissa moniväritulosteilla ei ole asian havainnollisuuden kannalta merkitystä. Työasemiin on jo asetettu oletusarvoksi kaksipuolinen mustavalkotulostus. Energiankulutusta pienentää monien yksittäisten laitteiden (kopiokone, tulostin, skanneri ja faksi) korvaaminen monitoimilaitteilla. Toimistopaperi on ollut usein ympäristömerkittyä, vaikka hankintakriteerinä on käytetty yksin hintaa.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Paperinkulutuksen vähentäminen	Monitoimilaitteet asetetaan oletuksena tulostamaan ja kopioimaan kaksipuoleisena.	2018-	Tietohallintopäällikkö
	Tulostusta pyritään vähentämään säilyttämällä tietoa ensisijassa sähköisessä muodossa. Opastusta ja neuvoja tähän saa	jatkuva	Kaikki työntekijät

	arkistonhoitajalta.		
	Kokousmateriaali, tiedotteet yms. lähetetään ensisijassa sähköisesti.	jatkuva	Kukin toimintayksikkö osaltaan
	Hankitaan luottamushenkilöille Padit	2019	Tietohallintopäällikkö
	Seurataan paperinkulutusta yksikkökohtaisesti.	2018-	Kukin toimintayksikkö osaltaan, ympäristötyöryhmä
Energiankulutuksen vähentäminen	Toimistoille laaditaan energiansäästöohjeet ja työntekijöille annetaan energiansäästökoulutusta.	2018	Ympäristötoimikunta
Pienennetään hankintojen ympäristövaikutuksia	Pyritään hankkimaan energiaa säästäviä ja ympäristömerkittyjä tuotteita.	jatkuva	Hankinnoista vastaavat henkilöt
	Pyritään hankkimaan kestokulutustuotteissa huollettavissa olevia laitteita, joiden käyttöikä ja elinkaari on pitkä.	jatkuva	Hankinnoista vastaavat henkilöt
	Ostopalveluissa (mm. painatus) otetaan huomioon ympäristöasiat.	jatkuva	Hankinnoista vastaavat henkilöt

11. HAUTAUSMAAT JA VIHERALUEET

Hautausmaiden hoidossa huomioidaan ympäristöasiat. Rikkaruohot torjutaan mekaanisesti, kasvinsuojeluvälineitä ei käytetä, lannoitteet ovat kesto- ja kerranlannoitteita, kaikissa bensakäyttöisissä työkoneissa on käytössä mahdollisimman puhtaasti palava pienkonepolttoaine ja 2-tahtisista pienkoneista on siirrytty lähes kokonaan 4-tahtisiin. Vuodesta 2012 lähtien haudalle on voinut halutessaan valita perennahoidon.

Vatjalan krematoriossa on kaksi tuhkausuunia. Toinen valmistui vuonna 2013 ja toinen 2016. Molemmissa uuneissa on erilliset suodatinlaitteet, jotka ehkäisevät elohopea- ja hiukkaspäästöt ilmaan. Ympäristölupa uuneille on voimassa vuoteen 2022.

Kulttuuriperintöä on vaalittu säilyttämällä vanhojen hautausmaanosien ominaispiirteitä ja arvokkaita hautamuistomerkkejä. Messukylän hautausmaan kulttuuriarvot kartoitettiin kesällä 2013. Kalevankankaan hautamuistomerkkejä on inventoitu vuosina 2015 ja 2017. Kalevankankaan hautausmaan puista ja sinne haudattujen merkkihenkilöiden haudoista on tehty kartat vuonna 2010. Kartat päivitetään vuonna 2018.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Jätehuollon tehostaminen	Parannetaan hautausmailla olevia jätteiden lajitteluohjeita.	2018-2021	Hautausstoimen päällikkö
	Pidetään julkisuudessa esillä kukkalaitteista ja kynttilöistä aiheutuvaa jäteongelmaa ja yritetään vaikuttaa maatuviin kukkalaitteiden yleistymiseen.	2018-2021	Hautausstoimen päällikkö
	Uusitaan jätekeräysastiat	2019-2021	Hautausmaiden työnjohtajat
	Jatketaan partiolaisten kanssa yhteistyötä kynttiläjätteen keruussa.	jatkuva	Hautausmaiden työnjohtajat
Työntekijöiden kouluttaminen	Työpaikkakokoukseen otetaan mukaan ympäristöasioita.	jatkuva	Hautausmaiden työnjohtajat

12. LEIRI- JA KURSSIKESKUKSET

Seurakuntayhtymän kurssikeskuksia ovat Ilkko, Torppa sekä uusi keskus (entinen Diabeteskeskus), joka sijaitsee Aitolahdessa. Omatoimisina leirikeskuksina toimivat Luhtaanranta, Aitolahden vanha pappila, Pättinniemi sekä Lähteenmäen kämpä. Isoaaren leirikeskuksesta on myös muotoutumassa omatoimikeskus. Rajalan leirikeskus jatkaa toimintaansa toistaiseksi aiempaan tapaan. Julkujärven leirikeskus on suljettu syksyllä 2017. Lähteenmäen kämpästä ollaan luopumassa. Leiri- ja kurssikeskuksissa on hyvät mahdollisuudet toteuttaa ympäristökasvatusta, ja tätä vahvuutta tullaan edelleen lisäämään rakentamalla niihin luontopolkuja ja laatimalla niille ympäristöohjeet, joissa kerrotaan miten leirikeskuksessa toimitaan ja mitä luontokohteita niistä löytyy.

Ympäristökasvatuksellista syistä leirikeskuksissa tulee kiinnittää erityistä huomiota myös jätehuoltoon ja jätevesien hoitoon sekä järjestää tilojen lämmitys, siivous ja ruokahuolto mahdollisimman ympäristöystävällisesti. Kaikilla kunnallisen viemäriverkon ulkopuolella olevilla leiri- ja kurssikeskuksilla on lakisääteinen selvitys jätevesijärjestelmästä ja jätevesijärjestelmän käyttö- ja huolto-ohje. Ilkko, Torppa ja Julkujärvi ovat kunnan viemäriverkossa. Aitoniemen alueelle on alettu rakentaa vesiosuuskuntaa syksyllä 2012 ja alueella olevat seurakuntayhtymän kiinteistöt mm. Pättinniemi ja Aitolahden vanha pappila tullaan liittämään siihen vuoden 2018 aikana. Rajalassa harmaat vedet ohjataan imeytyskenttään ja mustille on umpisäiliö. Isoaareissa on kaksi imeytyskenttää, josta toiseen ohjataan myös ulkokäymälöiden virtsa. Makki kompostoidaan.

Luhtaanrannan jätevesien käsittely tullaan laittamaan kuntoon uudisrakennuksen rakentamisen yhteydessä. Harmaat vedet johdetaan suodattimeen, mustille on umpisäiliö. Lähteenmäen kämpä on toiminut lähinnä partiolaisten retkeilykohteena. Siellä on ulkohuussit, joiden umpisäiliöt tyhjennetään säiliöautoon.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Ympäristökasvatus	Päivitetään tai laaditaan ympäristöohjeet, joissa kerrotaan leirikeskusten yleiset periaatteet	2018-2019	Kiinteistöpalvelut, ympäristötoimikunta, leirikeskushenkilöstö

	mm. jätteiden lajittelu, luontoarvojen vaaliminen, luonnossa liikkuminen, luontopolut.		
Luontoarvojen säilyminen	Leiri- ja kurssikeskuksiin laaditaan tai päivitetään luonnonhoito-ohjeet.	2018-	Leiri- ja kurssikeskusten johtajava esimies, hautaustoimen päällikkö

13. METSÄT

Seurakuntayhtymän metsillä (noin 300 ha) on Pirkanmaan metsäkeskuksen hyväksymä metsäsuunnitelma 2017-2026 ja metsät on ryhmäsertifioitu PEFC-järjestelmällä.

Metsäsuunnitelmaan on merkitty reilu kymmenen metsälain mukaan suojeltavaa kohdetta.

Luonnonsuojelulain mukaan suojeltuja kohteita, yhteensä noin 8 ha, ovat Luodon saari ja Ilkon leirikeskuksen ja Pitkäjärven välinen alue. Luodon saari kuuluu Naturaan. Saaren niittymäisille alueille tehdyn hoito- ja käyttösuunnitelman mukaan saarella on laidunnettu lampaista joka kesä yhdessä saaren toisen omistajan Nokian kaupungin kanssa.

Seurakuntayhtymä järjestää vuosittain useita eri kohderyhmille ja kaikille tamperelaisille avoimia metsäretkiä. Metsissä on myös partiotoimintaan osoitettuja alueita.

Pirkanmaan ympäristösuojelupiirin kanssa on lahopuuprojekti, jolla pyritään lisäämään luonnon monimuotoisuutta. Kalevankankaan hautausmaalta on siirretty jalopuiden lahorunkoja Särkijärven rantaan ja tarkoitus on tutkia mitä eliöstöä niihin ilmestyy. Tuloksia saadaan aikanaan.

Kesällä 2012 tehdyn METSO-kartoituksen tulosten perusteella viedään suojelua eteenpäin. Metsäsuunnitelman 2017-2026 yhteydessä suunnitelma otettiin huomioon ja sen pohjalta on esitetty alueita METSO-ohjelmaan.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Suojellaan tärkeät luontokohteet	Viedään eteenpäin METSO-kartoituksessa esiin nousseiden mahdollisten suojelukohteiden suojelua.	2018-2026	Hautaustoimen päällikkö
Ympäristökasvatus	Etsitään ja nimetään Hiljaisuuden paikoiksi sopivia kohteita seurakuntayhtymän metsistä ja leirikeskusalueilta.	jatkuva	Hautaustoimen päällikkö, diakonia ja yhteiskuntavastuu
	Kehitetään PyhiinvaellusTampere -reitistöä	jatkuva	Diakonia ja yhteiskuntavastuu, seurakunnat
Avohakkuiden vähentäminen	Eriakenteista metsänhoitoa ja jatkuvaa kasvatusta aletaan toteuttaa sopivissa kohteissa.	jatkuva	Hautaustoimen päällikkö

14. LIIKENNE

Seurakuntayhtymän kiinteistöyksiköllä, hautausmailla ja diakonia ja yhteiskuntavastuulla on yhteensä viisitoista henkilö-, paketti- ja kuorma-autoa sekä useita isoja työkoneita. Autoista yksi on hybridi ja useimmat dieselkäyttöisiä. Autokanta on uudehkoa. Huollot hoidetaan säännöllisesti ja ajokilometrejä seurataan. Hautaustoimella on käytössä ohjelma, jolla pystytään seuraamaan muun muassa ajoneuvokohtaista polttoaineen kulutusta. Kiinteistöpalveluiden viidessä autossa on paikannusjärjestelmä. Ajonevoja ja työkoneita hankittaessa ympäristöominaisuudet ovat mukana yhtenä valintakriteerinä. Sisäiset kuljetukset pyritään suorittamaan mahdollisimman vähäisellä ajolla.

Leirikeskuskuljetukset on kilpailutettu vuonna 2018. Kilpailutuksessa on huomioitu myös ympäristökriteerit. Leirikuljetukset on onnistuttu usein järjestämään siten, että edellinen leiri tulee takaisin seuraavan leirin paluubussilla.

Kipan kautta on mahdollista seurata työntekijöiden virka-ajojen kilometrikertymää, mikä on asetettu yhdeksi koko organisaatiota koskevaksi ympäristöindikaattoriksi. Julkisen liikenteen käyttämistä ja kimpakyytejä suositaan aina kuin mahdollista. Lentämistä vältetään aina, kun se on mahdollista. Etätyö säästää liikenteen päästöjä.

Seurakuntayhtymä on hankkimassa vuonna 2018 viisi sähköpolkupyörää virkamatkoja varten. Tällä pyritään vähentämään autolla ajamista. Ympäristötoimikunta on hankkinut kaksi tavallista polkupyörää em. tarkoitukseen työntekijöiden käyttöön. Kiinteistöpalvelut ostaa rahtipyörän keskustassa toimivan kiertävän kiinteistönhoitajan käyttöön.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Liikenteen polttoainepäästöjen vähentäminen	Työkoneita ja autoja hankittaessa ympäristöominaisuudet ovat yhtenä valintakriteerinä.	jatkuva	Hallintopäällikkö, hankinnoista vastaavat
	Järjestetään taloudellisen ajotavan koulutusta autoa ajaville työntekijöille.	2019	Hautaustoimen päällikkö, kiinteistöpäällikkö
	Leirikuljetuksia kilpailutettaessa otetaan huomioon ympäristönäkökohdat.	jatkuva	hallintopäällikkö
Liikenneselvitys	Tehdään seurakuntayhtymälle kattava liikenneselvitys.	2019	Ympäristötoimikunta

15. VIESTINTÄ JA TIEDOTTAMINEN

Ympäristöasioita ja -näkökulmia pyritään aktiivisesti nostamaan esille niin seurakuntalaisille kuin työntekijöillekin suunnatussa viestinnässä. Viestintäkanavina ovat esimerkiksi Silta-lehti, seurakuntien verkkosivut, Arkki-intranet sekä sosiaalisen median palvelut. Erityisesti

työntekijöille laaditaan ympäristöasioista ja -ohjeista helposti omaksuttavia, käytännönläheisiä materiaaleja. Ympäristötyön visuaalista ilmettä kehitetään, jotta se erottuu positiivisesti ja tukee omalta osaltaan ympäristönsuojelua ja ympäristökasvatusta.

Tavoite	Toimenpiteet	Aikataulu	Vastuutaho
Sähköisen viestinnän lisääminen	Pidetään ympäristöasioita esillä ja kehitetään ja päivitetään ympäristösivuja (internet, Arkki-intranet).	2018-	Viestintä, ympäristötoimikunta
Ympäristötyö yhteiseksi asiaksi koko työyhteisölle	Tiedotetaan ympäristöohjelman 2018-2021 tavoitteista henkilökunnalle.	2018	Ympäristötoimikunta
	Välitetään henkilökunnalle yhteistyökumppaneilta (mm. Ekokumppanit) tulevia ympäristöviestejä.	jatkuvaa	Viestintä, ympäristötoimikunta
Ympäristökasvatus	Ympäristöteemaa nostetaan esiin SILTA -lehdessä.	jatkuvaa	Viestintä